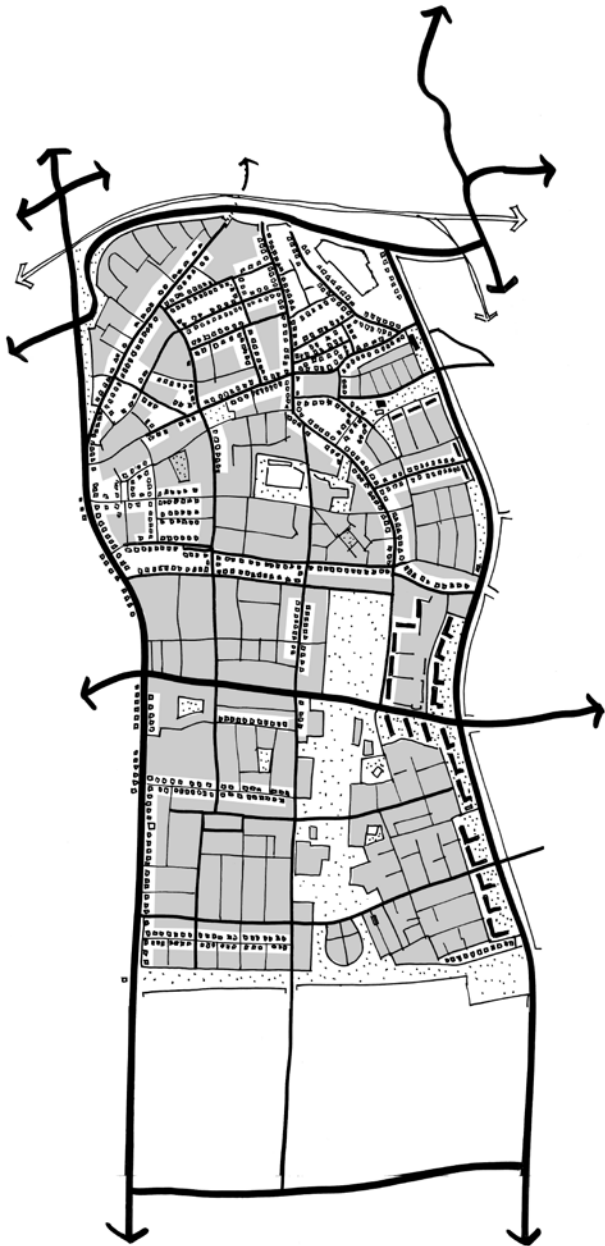
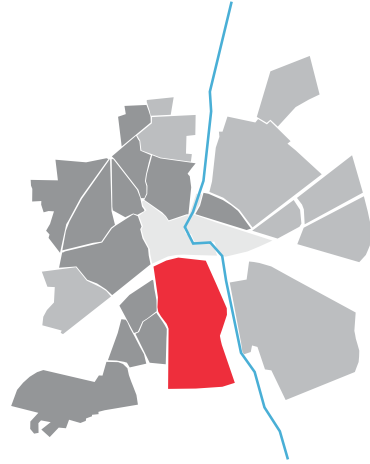

Apeldoorn Zuid

> De ruimtelijke opbouw van Apeldoorn Zuid: een geleidelijke overgang van losse lintjes in het noorden naar een bebouwing in strakke stempels in het zuiden.

Apeldoorn Zuid is een verzamelnaam. Het bevat allerlei gebiedjes waarvan sommige heel oude woonkernen bevatten. Zo verwijst 'Wormen' naar 'Wormingen', een middeleeuwse benaming voor nederzetting in de nabijheid van water. Brummelhof komt van 'braam', een plek waar veel bramen groeiden. De naam Brummelhof werd vanaf de achttiende eeuw gebruikt voor een toen al zeer oude boerderij die daarvoor bekend stond als 'het hof te Wormingen'.

> Na-oorlogs optimisme voor de maakbare stad

> Het Zuiderpark net na oplevering eind jaren zestig. Open ruimte voor stedelijke recreatie met bijvoorbeeld de spartelvijver (nu de locatie van Dok Zuid).

> Het uitbreidingsplan voor het meest rigide opgezette deel van Zuid, het Rivierenkwartier. De stempelverkavelingen ten oosten van het Zuiderpark zijn goed herkenbaar. Je ziet een herhaling van steeds dezelfde opzet ('stempels').

Tot 1850 bestond Zuid voornamelijk uit heidevelden, akkerbouwland en weilanden rondom buurtschap Wormen. In de tweede helft van de negentiende eeuw werden hier het zuidelijke tracé van het Apeldoorns Kanaal en de spoorlijnen richting Zutphen, Dieren en Deventer aangelegd. Al snel vestigden bedrijven zich langs het spoor en het kanaal. Door de lage grondprijzen verstedelijkten de dichtbij gelegen bebouwingslinten bij Wormen en de Wormensche Enk. Het gebied ontwikkelde zich tot een dichtbebouwde woonbuurt die tegenwoordig bekend staat als Brummelhof. Met de komst van meer bedrijvigheid langs het spoor en het kanaal startte Woningbouwvereniging De Goede Woning in de jaren dertig met de bouw van betaalbare arbeiderswoningen, zoals rond het Vogelplein. Dit waren de eerste meer planmatige uitbreidingen in Zuid.

In de jaren vijftig van de twintigste eeuw startte men net als in Kerschoten ook in dit deel van de stad met een forse stadsuitbreiding voor het gebied ten zuiden van Brummelhof (grofweg ten zuiden van de Reigersweg) tot aan de Zwaanspreng in het zuiden. De ontwerpers gingen uit van het principe van de toen populaire 'wijkgedachte': een wijk met een zodanige omvang dat alle voorzieningen er aanwezig zijn. Het woningaanbod maakte het mogelijk om het hele leven in de wijk te blijven wonen: een overzichtelijke en vertrouwde levensloop. Daarnaast was het streven om verschillende bevolkingsgroepen samen te laten wonen. Door de nabijheid van staalverwerkende bedrijven zoals Remeha, Nestradi en PSK op het industrieterrein naast de wijk werd Zuid echter al snel een echte arbeiderswijk in plaats van een wijk met de bedachte mix van inwoners.

De woningbouw is gerealiseerd in vier gebieden (kwadranten) die na elkaar zijn ontworpen en ontwikkeld. Het Vogelkwartier, het Componistenkwartier en het Staatsliedenkwartier in de jaren vijftig en het Rivierenkwartier in de jaren zestig. De kwadranten zijn met elkaar verbonden via de hoofdwegen Adelaarslaan/Hofveld, Maasstraat, 1e Wormenseweg en Talingweg. Op de hoekpunten van die wegen liggen vier winkelcentra en centraal in de wijk het groot-stedelijke Zuiderpark.

De vier kwadranten weerspiegelen de snel opeenvolgende stedenbouwkundige opvattingen uit die periode. Het Vogel- en Componistenkwartier werden nog gebouwd in de traditie van rijtjes woningen en duidelijk afgebakende groenplekken. In het Staatsliedenkwartier ontstond een overgangsvorm tussen die klassieke stedenbouw van voor de oorlog en de stedenbouw van de jaren zestig, waarbij de gebouwen wat losser naast elkaar staan met groen ertussen. In het laatst gebouwde Rivierenkwartier kregen de opvattingen van begin jaren zestig ook duidelijker vorm. Hier staan de gebouwen vrij in de ruimte en worden in groepjes herhaald (gestempeld). Sinds de afronding van de bouw van de wijk eind jaren zestig zijn er steeds kleinschalige herontwikkelingen aan de randen van de wijk gerealiseerd: langs de Ravenweg, in het Zuiderpark en op binnenterreinen zoals de Transformatorhof en De Veste. Hiermee wordt telkens een nieuwe laag aan de toch al rijke geschiedenis en het gevarieerde stadsbeeld toegevoegd.

> De logica van de tekentafel

Beeldbepalende ingrediënten:

- ★ Een wijk met grote verschillen maar met overeenkomsten in details
- ★ Componistenkwartier: chique soberheid in baksteen
- ★ Rivierenkwartier: stempelstructuur met kleuraccenten
- ★ Brummelhof en Vogelkwartier: lekker rommelig en verrassend gevarieerd
- ★ Groene architectuur draagt bij aan het karakter van de moderne, ruime wijk.
- ★ Geen snippergroen
- ★ Kleinere en grotere complexen zijn de (verborgen) parels van Zuid

De overeenkomsten binnen Zuid

Zuid is in de volksmond een begrip. Dat suggereert dat het zich duidelijk onderscheidt van andere gebieden, maar ook dat Zuid gemeenschappelijke kenmerken bezit. Maar eigenlijk valt vooral op dat er zoveel verschillen zijn. Het oude wijkje rond het Vogelplein met zijn geknikte daken en knalrode dakpannen is heel anders dan de 'stempels' van het Rivierenkwartier. De straten in het Componistenkwartier zijn niet te vergelijken met die in Brummelhof. Verder bezit Zuid verborgen schatten zoals het Ibisplein, De Veste, de Transformatorhof en natuurlijk het Zuiderpark.

Naast de grote verschillen zijn er overeenkomsten die ervoor zorgen dat Zuid zich ook als een geheel laat lezen. De overeenkomsten zitten vooral in de ondertoon; de dingen die niet bij een vluchtig bezoek opvallen maar pas na herhaalde bezoeken of bij meer kennis over de wijk. Het gaat over details, maar dat zijn nu net de bouwstenen die iedereen die iets in Zuid wil gaan doen - zijn woning een likje verf geven tot vernieuwbouw tot nieuwbouw - kan toepassen. Hierna volgen de details die Zuid samenbinden.

Beton- en baksteendetails

In Zuid zijn overal sobere maar subtiele details in baksteen en beton te zien. Die geven de woningen een klein accent aan de voordeur, het raam, het balkon of de dakrand. Het is een klassiek middel van de architectuurstijl uit de jaren vijftig en zestig om in een eenvormige wijk elke woning toch een eigen gezicht te geven.

De subtiele verschillen zijn om te koesteren en te gebruiken als inspiratiebron voor nieuwbouw, zoals is gedaan in bijvoorbeeld de recente nieuwbouw langs de Ravenweg en bij de renovaties van bestaande woningen.

> De drie smaken van Zuid: kwartieren, linten en complexen. Op deze foto het Rivierenkwartier: planmatige en grootschalige wijkbouw met veel herhaling in opzet, verkaveling, hoogte, architectuur en kleur.

> De 1e Wormenseweg: een lint met stenige straten met veel variatie in dichtheid, vorm, richting, architectuur en kleur.

> De Transformatorhof: een complex van kleinschalige gebiedjes met een eigen opzet, bebouwingsvorm, architectuur, kleur en met een groen veldje middenin.

> Sobere en subtiele bakstenen details rond deuren en raamlijsten zijn typische decoratieve details uit Zuid. Ze worden zowel in laagbouw, hoogbouw en in oude en nieuwe woningen toegepast.

TIP!

- ★ Kleur is een krachtig en expressief middel. Het vraagt om durf maar ook om verstand van zaken. Zomaar een kleur kiezen gaat dan ook zelden goed.
- ★ Meer weten over kleur: zie hoofdstuk 4.

Kleuraccenten

Naast ingetogen baksteendetails worden de laatste jaren steeds vaker opvallende kleuren ingezet om de architectuur te benadrukken. Voordeuren maar ook balkonhekken of gevelbeplating van flats worden in een opvallende kleur geschilderd. Ze geven de afzonderlijke gebouwen en de wijk als geheel een frisse en vrolijke uitstraling.

Bij het aanpassen van die kleuren is het belangrijk goed na te denken over het effect van kleur op de architectuur van het gebouw maar ook op de omgeving. Bij de basisrecepten in dit kookboek (hoofdstuk 4) zijn daarvoor handreikingen opgenomen. In aanvulling daarop is het voor Zuid en vooral voor de als eenheid ontworpen grootschalige kwartieren belangrijk te beseffen, dat het kleurgebruik zich heel goed kan beperken tot één accent. Zorg dat het niet gaat overheersen. De woning is immers onderdeel van een rijtje of een flat. Het een kwestie van het juiste element schilderen. Bijvoorbeeld wel allemaal de voordeur accentueren met een eigen kleur maar de kozijnen niet. Of allemaal de balkonhekken in een verschillende kleur maar wel één kleur voor de gevelbeplating.

Componistenkwartier: chique soberheid in baksteen

Het Componistenkwartier heeft een klassieke opzet met een eenvoudig stratenpatroon van oost-west lopende wegen en een paar noord-zuid gerichte straatjes. Binnen die opzet staan lange rijen woningen op vaste afstanden van de weg en van elkaar. De rijen zijn allemaal ongeveer even hoog en ongeveer gelijk in vorm en kleur. De strakke rooilijn en de grote aantallen rijwoningen geven de ruimtes (straten, plantsoentjes, hofjes) een duidelijke afbakening en zorgen voor een heldere, rechthoekige vorm.

Sobere maar chique baksteenarchitectuur

De bebouwing heeft een grote mate van eenheid, omdat de woningen eenvoudig van opzet zijn en geen opsmuk of frivoliteiten hebben. Kenmerkend is dat de gevels en de pannendaken variaties zijn op dezelfde kleurtonen: lichtbruinen voor de bakstenen, grijs- en roodtinten voor de pannen en altijd aangevuld met witte kozijnen en donkergroen geschilderde details.

Stoere straatprofielen met mooi verouderde materialen

De heldere opzet van de straten wordt ondersteund door een even eenvoudige maar heldere materiaalkeuze voor de openbare ruimte. De oude grijze betontegels van de stoepen en de gebakken klinkers in de rijbaan passen mooi bij de bakstenen huizen.

Voor de lange oost-west georiënteerde straten is het belangrijk om de eenheid van begin tot eind te bewaken en te benadrukken dat ze de hoofdlijnen vormen. Wanneer er bij herinrichting van een oost-west georiënteerde straat slechts een deel aangepakt wordt, is het zaak de vernieuwing niet af te laten wijken van wat er lag. Dan blijft het beeld van de totale straat

> Sobere lichtbruine baksteen en rode of grijsbruine pannendaken domineren het straatbeeld van het Componistenkwartier.

intact. De kortere noord-zuid straten zijn minder belangrijk voor de eenheid op buurt- of wijkniveau. Daarom kunnen die straten ook meer variatie en verschillen hebben als ze worden aangepakt.

Geen snippergroen

Alle groene plekken en stroken in dit deel van Apeldoorn hebben een duidelijke functie en vorm. Die functie gaat verder dan alleen het gebruik, bijvoorbeeld als speelplek. De groenstroken hebben ook een rol in de ruimtelijke opzet van de wijk. Grasvlakken in de straat zijn daarom vaak

> Kleinere plekken en groenelementen liggen langs de noord-zuid georiënteerde straten. Ze zijn per straat net even anders, waardoor de wijk een rijke variatie aan straatbeelden krijgt.

> Lange rechte straten met klassieke stoep-straat-stoepprofielen bepalen het beeld en ordenen de bebouwing. Bomen komen vooral langs de oost-west georiënteerde straten voor en hebben per straat een eigen soort.

> Vrijstaande huizen passen in het sobere baksteenbeeld. Variaties zijn er alleen in dakpankleur.

> Dezelfde ingrediënten als hiernaast worden gebruikt bij kleinschalige nieuwbouw, waardoor oud en nieuw goed aansluiten.

breder dan functioneel noodzakelijk is, waardoor er bijvoorbeeld extra zicht is op het Zuiderpark. Andere groenvakken voorkomen dat mensen niet vlak langs tuinen lopen en naar binnen kunnen kijken. Zo voorkomt het groen dat bewoners hoge schuttingen plaatsen om privacy te creëren.

In zo'n heldere, doordachte opzet van doorlopende groenstructuren verstoort het in gebruik nemen van gemeentelijk groen of groen van de woningcorporatie door particulieren – bijvoorbeeld een stukje grasstrook – al snel het effect van het zo mooi bedachte straatbeeld. De groenstroken

> Mooie, nog originele voortuinen waarbij het openbaar groen letterlijk naadloos overloopt in een smalle tuinstrook voor de woning. Er is ruim zicht op het park aan het eind van de straat.

> Bij uitgifte van openbaar groen wordt de tuin als een privédomein afgebakend. Worden de planten groter, dan verdwijnt het vrije zicht in de straat.

geven door hun openheid immers doorzicht en een ruim gevoel. Ze vormen tegenwicht tegen het vele (bak)steen van de rijwoningen, de wanden van de straat. Zodra er één stukje openbaar groen bij een voortuin wordt getrokken en er struiken, bomen en hekjes in worden gezet, is het kwetsbare evenwicht aangetast. Als er grond wordt verkocht aan particulieren, is het beter dat voor een hele strook tegelijk te doen dan voor hier en daar een stukje. Eenheid is ook hier het sleutelwoord. Ook als tuinen in privébezit zijn, kunnen bewoners onderling afspraken maken, bijvoorbeeld allemaal hetzelfde muurtje maken, dezelfde soort tegels leggen of in elke tuin een klein boompje planten.

Rivierenkwartier: stempels met kleuraccenten

Het Rivierenkwartier is in stedenbouwkundig opzicht in vrijwel alles het tegenovergestelde van het Componistenkwartier aan de andere kant van het Zuiderpark. Het Componistenkwartier heeft een traditionele verkaveling met gesloten bouwblokken langs straten, het Rivierenkwartier een verkaveling met 'open bouwblokken'. Dat gebeurt op twee manieren (smaken).

De eerste smaak is een herhaling van de opzet voor een groep woonblokken ('stempelen'). Meestal bestaat een woonblok dan uit een aantal geschaalde woningen rondom een parkeerhof met groenstroken. Vervolgens is deze 'stempel' herhaald, soms een kwartslag gedraaid of iets verschoven totdat een groot gebied verkaveld is. Deze 'stempelstructuur' is behalve in Zuid ook grootschalig toegepast in Zevenhuizen en Orden.

De tweede smaak van verkavelen is een volledig open opzet, waarbij gebouwen als losse objecten in een open groene ruimte van gras met bomen staan. Deze opzet zie je vooral langs grote structuren van de wijk: de Kayersdijk en de hele oostrand van het Zuiderpark. De verkaveling zorgt overal tussen de gebouwen door voor zicht op groen, waardoor er de indruk van een eindeloze doorlopende (groene) ruimte ontstaat.

Tips voor het Componistenkwartier!

- ★ Behoud de heldere opzet van kruisende straten haaks op elkaar.
- ★ Plaats woningen altijd in de bestaande rooilijn.
- ★ Maak met gebouwen gesloten wanden om de straatruimte of plekken en pleintjes af te bakenen.
- ★ Bouw en verbouw in baksteen en pannen, en gebruik hetzelfde kleurengamma.
- ★ Zorg ervoor dat straten over de volledige lengte gelijk zijn ingericht.
- ★ Geef groenstructuren niet uit, ook de kleine strookjes niet.

Kleur accentueert de architectuur

Kleur komt in het Rivierenkwartier op verschillende niveaus voor. Allereerst is er het kleuraccent per adres in de felgekleurde 'haakjes' boven de voordeur of de kleuren van de balkons bij hoogbouw. Het blijven accenten in het straatbeeld, omdat ze niet alleen klein zijn maar ook in kleur sterk afwijken van de rest van de gevel. Door de herhaling ontstaan kleurritmes in de straat, wat het straatbeeld afwisselender en aantrekkelijker maakt.

Belangrijker zijn de felgekleurde daklijsten van de laagbouw die in grotere gebieden hetzelfde zijn. Ze benadrukken niet alleen de horizontaliteit van de architectuur maar ook het repeterende stempelkarakter van de wijk. Omdat de rijwoningen verder weinig andere architectonische bijzonderheden hebben, zijn de kleuraccenten de smaakmakers. Op plekken waar felle kleuraccenten ontbreken, ogen de woningen minder expressief en wordt het geheel als wat flets en letterlijk 'kleurloos' ervaren.

Groene architectuur

De openbare ruimte en het groen werden tijdens de aanleg van de wijk bewust ingezet als ontwerpmiddel om het ideaalbeeld van een moderne, ruime wijk te onderstrepen. Straten hebben daarom geen frivole bochten, maar zijn lang en recht en staan haaks op elkaar. Ze zijn breed en functioneel ingericht met overal dezelfde standaardmaterialen: asphalt, grijze tegels en grijze trottoirbanden. Geen poespas maar volgens de logica van de tekentafel zakelijk en functioneel.

Ook het groen doet in die benadering en vormtaal mee met een spel van grote vlakken, rechte lijnen en variaties in groene kleurtinten. Een soort 'groene architectuur' die in nauwe samenhang is ontworpen met de 'stenen

> Een ontworpen compositie van horizontalen, gevormd door gebouwen (hoog tot laag maar allemaal breed en lang) en aangevuld met het groen van strak gesnoeide hagen, grasvelden en struikrijen.

> De bomen vormen een mooi contrast met de gebouwen. Ze verzachten met hun losse vormen en losse plaatsing de harde lijnen en strenge ritmiek van de architectuur. Door hun hoogte zorgen de bomen ervoor dat de hoge flats 'buren' hebben die even hoog zijn, waardoor de gebouwen minder massaal overkomen.

> De oranje dakrand op de bouwblokken benadrukt het horizontale karakter van elk gebouw en is daarmee een bindend stedenbouwkundig thema geworden.

> De oranje laagbouw versus de blauwe hoogbouw (links) geeft een pittig accent. Op plekken waar kleuraccenten en kleurcontrasten ontbreken is het beeld flets en letterlijk 'kleurloos' (rechts).

> De grote maten van het Rivierenkwartier zijn aan de buitenkant langs de Kayersdijk of het Zuiderpark geplaatst. Ook hier is het beeld sober door de strakke grasvlakken, grijze bestrating, grote bomen en een strak haagje langs de bergingen.

> De openbare ruimte aan de binnenkant van het Rivierenkwartier is klein van maat, maar helder van opzet en strak van beeld.

Tips voor het Rivierenkwartier!

- ★ Bouw door op de stempelstructuur met herhaling van dezelfde woningtypes, architectuur en kleurgebruik.
- ★ Gebruik kleur als architectonisch middel op de schaal van een eenheid (stempel/wijkdeel).
- ★ Doe aanpassingen aan woningonderdelen altijd collectief voor een heel blok of stempel.
- ★ Beheer het groen zoals het bedacht is: blokvormig in grote vakken met één soort.
- ★ Beperk het assortiment van heestervakken maar varieer juist met de boomsoorten.

architectuur'. Een voorbeeld is de consequente invulling van heestervakken met één soort struiken, waardoor het beeld van zo'n vak eenduidig en strak is. Alles is even hoog en heeft dezelfde kleur groen en dezelfde bloeikleur.

De kwaliteit van de openbare ruimte in heel Zuid en ook in het Rivierenkwartier zit hem dan ook vooral in de heldere opzet en grote eenheid in materialen, vormen en groen. Op zich is die opzet behoorlijk robuust zolang de opzet van de wijk maar niet verandert. De openbare ruimte wordt kwetsbaar als alleen losse onderdelen worden heringericht. Dan wordt één bouwsteen uit een zorgvuldig ontworpen totaalbeeld gehaald en kan het bouwwerk uiteindelijk zelfs instorten.

Brummelhof en Vogelkwartier: lekker rommelig en verrassend gevarieerd

Het meest gevarieerde deel van Zuid is ongetwijfeld het oudste deel, dat grofweg ten noorden van de Talingweg ligt. Het is het beste te omschrijven als een lappendeken van oude bebouwingslinten, waar in honderd jaar tijd telkens woningen aan zijn toegevoegd. De linten lijken sterk op de wegen van het oude Zevenhuizen of Brinkhorst: de voormalige landwegen zijn herkenbaar aan hun gebogen verloop en de variatie aan bebouwing erlangs. Dit levert afwisselende straten op met een zekere dorpselosheid en rommeligheid, die middenin de stad niet te verwachten zijn.

Net als in Brinkhorst zijn er eind negentiende en begin twintigste eeuw tussen die oude linten allerlei verbindingsstraatjes gemaakt om het gebied dichter te kunnen bebouwen. De verbindingsstraten zijn smaller dan de lintwegen en nog dorpsel van uitstraling door het ontbreken van trottoirs en door de aanwezigheid van grindbermen en/of klinkerbestrating.

Het nieuwe is een logische voortzetting van het bestaande

Hét recept voor aanpassingen of toevoegingen aan woningen langs de linten is lastig te geven. Elk lint is net even anders. Juist die eigenaardigheden zijn het uitgangspunt voor toekomstige ontwikkelingen. Voor dit stadskookboek voert het te ver om voor elke straat zijn eigenaardigheden te benoemen, maar wel is een aantal basisingrediënten te destilleren dat als vertrekpunt kan dienen voor het maatwerk dat elk lint vraagt.

Het belangrijkste beeldelement van de linten is dat nieuwe huizen (of verbouwingen van bestaande woningen) aansluit bij de hoogte en breedte van de bestaande bebouwing. Staan de huizen ver uit elkaar, dan moet een nieuwe woning evenveel 'lucht' hebben. Staan alle huizen op een vaste afstand van de weg en is de goot- en nokhoogte gelijk, dan is het logisch hetzelfde te doen. Wisselen de rooilijn en de huizenhoogtes sterk, dan is er meer ruimte voor variatie.

Eigenlijk gaat het erom dat hetgeen wordt toegevoegd of verandert, over-

> De jongere straatjes in Brummelhof en Vogelkwartier zijn smaller en korter dan de oudere straatjes. Maar net als hun oudere broertjes is elk straatje wel anders. Het geeft een charmant en bijna landelijk buitengevoel, dat door de bewoners wordt gekoesterd.

> Het toevoegen van nieuwe huisjes langs een lint is altijd maatwerk. Door dezelfde hoogte en breedte te gebruiken, kan ook een huisje met een modern materiaalgebruik prima passen.

> Soms zijn er schitterende details. De kruiden die de woning smaak geven. Probeer wel met de 'weelingsbroer' afspraken te maken over de kleuren.

> De lange linten zijn vaak geasfalteerd omdat ze nog steeds belangrijke routes vormen door Zuid. Het risico is dat ze daarmee hun historische charme kwijt raken. Een paar bomen kunnen al helpen om een wat smaller en gevarieerder beeld te geven.

> Je moet twee keer kijken om oud en nieuw van elkaar te onderscheiden. De woningen hebben immers dezelfde kap, hoogte en materiaalgebruik. Omdat een paar van dezelfde woningen naast elkaar staan, is het logisch daar met de nieuwbouw op aan te sluiten.

> De oude linten in Brummelhof zijn breed en hebben altijd wel een flauwe bocht aan het einde. De breedte en de bebouingsdichtheid variëren per lint en vertellen zo het historische verhaal.

komt als een logische voortzetting van het bestaande. Het is anders maar oogt niet anders. Er zijn in Zuid veel geslaagde voorbeelden van, soms met een enkele woning maar ook in kleine serietjes die met een paar variaties als een soort mini-project zijn gerealiseerd.

Details als smaakmaker

Veel woningen langs de linten zijn ambachtelijk gemaakt en liefdevol voorzien van allerlei details en bescheiden versieringen. Boograampjes boven een voordeur, een afwijkend gekleurde strook metselwerk of een erkertje. Wees hier zuinig op, ze zijn de smaakmaker van elke woning.

Tips voor linten!

- ★ Maak geen reeksen van hetzelfde maar juist verschillen.
- ★ Sluit aan op de eigen karakteristieken van elk lint.
- ★ Zorg dat de linten visueel niet te breed ogen.
- ★ Gebruik materialen met detail zoals gebakken klinkers, gespikkelde tegels, smalle banden.
- ★ Behoud de subtiele geveldetails van de woning die het pand net even anders maken dan dat van de buurman.
- ★ Zorg ervoor dat details die in reeksen voorkomen ook in de hele reeks gelijk zijn qua materiaal, vorm en kleur.

Complexen: de (verborgen) parels van Zuid

Naast de kleine linten en de grote kwartieren heeft Zuid een veelheid aan kleine en wat grotere complexen als eilandjes in het groter geheel. Juist die complexen dragen sterk bij aan de variatie en verrassing van Zuid. Fietsend of wandelend vallen telkens nieuwe plekken te ontdekken.

De kleinste complexen zijn bijna altijd ontstaan bij herontwikkeling van een terrein in de wijk, zoals de NUON-locatie langs de Talingweg of De Veste aan het Sebastiaanplein. Vaak lagen die terreinen al wat achteraf en waren ze maar op een enkele plek verbonden met de weg. Het gaat dus om ontwikkeling van een binnengebied dat van buiten nauwelijks zichtbaar is. Zo'n ligging in de luwte geeft ook nu nog steeds vrijheid om van het complex iets anders te maken dan de omgeving eromheen. Toch is het recept voor herontwikkeling vaak opvallend eenduidig toegepast: men make een groene pit – een centraal pleintje of parkje – met eromheen een hofachtige bebouwing en op één of twee plekken een verbinding naar buiten. Naar smaak wordt het gebied ingevuld. De verkaveling, architectuur en materialen in de openbare ruimte zijn anders dan buiten het complex.

De grotere complexen (buurtjes) zijn vaak gelijk met de wijk ontworpen en maken veel meer deel uit van de wijkstructuur. Ze liggen niet verscholen achter de linten, maar hebben ook een gezicht naar buiten toe. De aansluiting op een grote weg wordt dan gemarkeerd door grotere gebouwen, er zijn royale zichten naar binnen of het complex ligt als een hof geopend naar de omgeving toe. Mooie voorbeelden hiervan zijn het complex Zwanenweg-Eendenweg en de herontwikkeling van de beide kanten van de Ravenweg.

> Twee varianten op hetzelfde thema. Een complex in de luwte dat alleen bestaat uit een binnenwereld (links) en een complex dat deels aan de hoofdstructuur grenst (rechts). Het ene complex toont zich alleen aan degene die naar binnen gaat. De andere is ook zichtbaar voor de passant.

Tips voor complexen!

- ★ Orden de bebouwing in het complex rond een (groene) pit.
- ★ Maak een contrast met de omgeving door te kiezen voor een afwijkende architectuur en eventueel kleurgebruik.
- ★ Gebruik andere bestratingmaterialen dan in de linten of de kwartieren.

> Het Zwanenplein: een klein sieraad langs de Talingweg rondom een mooi gerenoveerd hofje. Het wijkt nauwelijks af van de omgeving, maar is door zijn stedenbouwkundige opzet rondom het centrale veldje toch iets bijzonders binnen de wijk.

> De Transformatorhof: twee nieuwe hoven met een groene pit waar de bebouwing omheen gebouwd is. De gele baksteenarchitectuur bindt het geheel samen en verbijzondert de huizen ten opzichte van de omgeving.

> De Vogelbuurt: een klassiek tuindorp waarbij de gebouwen de ruimte afbakenen tot straten en pleintjes. De rode mansardekappen bepalen het beeld en maken duidelijk waar de buurt begint en eindigt.

> Het Ibisplein: opnieuw een door wanden gevormde groene hof met een eigen architectuur en inrichting. De ruimte wordt afgebakend door de lange horizontale vleugels van het gebouw.

> De Ravenweg: grootschalige herontwikkeling waarbij niet alleen nieuwe binnenwerelden met een groene pit zijn gemaakt maar ook een nieuwe buitenrand.

> De Veste: verborgen achter de oudere bebouwing ligt een pleintje met alle woningen zij aan zij eromheen. De gele baksteen en de kubusvormige opzet verbijzonderen het complex ten opzichte van de omgeving.

INTERMEZZO

> Zuiderpark: een verzameling van plekken op een kamerbreed tapijt van gras

De aanleiding om het Zuiderpark op deze plek te realiseren, was niet zozeer een ruimtelijke als wel een pragmatische keuze. Ook toen liep er al een dubbel hoogspanningstracé, waardoor de grond er niet bebouwd kon worden. Vanzelf ontstond er zo een groen hart tussen de vier kwadranten van Zuid. In het uitbreidingsplan voor het Rivierenkwartier uit 1962 (zie pagina 252) is goed te zien hoe in de parkrand allerlei wijkvoorzieningen werden gepland, waardoor het park zich niet alleen ontwikkelde tot het ruimtelijke hart van Zuid maar ook tot een maatschappelijk hart met scholen, buurthuizen en een kerk.

Het park is minder een solide totaalontwerp zoals bijvoorbeeld bij Park Kerschoten of het Matenpark. Er werden wel paden aangelegd, boomgroepen gepland en een grote vijver gerealiseerd, maar de samenhang is nooit sterk geweest.

Het ontbreken van zo'n samenhangend ontwerp maakte dat het park vanaf het begin steeds op onderdelen werd aangepast of opgevuld. Dat proces gaat nog steeds door. Het park lijkt daardoor op een soort rommelia. Een skatebaan, een waterbergingszone, moestuinen en speelplekken; ze horen allemaal wel in een park, maar het gaat erom of ze in het park ook op de beste plek liggen en elkaar onderling versterken. Een nieuw totaalontwerp kan helpen om bijvoorbeeld te bepalen welke zichtlijnen vanuit de wijk het beste open kunnen blijven, waar paden het beste kunnen liggen en hoe het beste met de beplanting en de randen kan worden omgegaan.

Om het eigen karakter van het park te versterken zou het qua beeld nog meer kunnen aansluiten op de zakelijke, strakke architectuur van de bebouwing eromheen. Om er echt een 'Zuid'-park van te maken moet

het niet romantisch worden zoals het Oranjepark maar ook niet wild zoals het Matenpark. Park Kerschoten en het Mheenpark zijn een betere referentie. De vijverpartij die in het noordelijke deel van het Zuiderpark ligt, is met zijn taluds, muurtjes en beplanting nog het meest gave voorbeeld van hoe een park in de jaren vijftig en zestig werd ontworpen, ondanks dat het nu versleten is. Het zou als inspiratiebron kunnen dienen voor een hernieuwd parkrecept.

> Een mooie speeltuin maar door zijn natuurlijke uitstraling wijkt hij sterk af van de zakelijke stijl van de wijk. Door dit soort elementen wordt het Zuiderpark steeds meer een optelsom van losse dingen.

> Linksonder Het park als centrale open ruimte met een vrije inloop vanuit de wijken eromheen.

> Rechtsonder Een nog bijna oorspronkelijk deel van het park, waarbij de architectuurstijl van de wijk is vertaald in de groene architectuur van het park met gestileerde waterpartijen, taluds en gebouwde elementen, zoals muurtjes en terrassen.

